(לעיל) **אל** תיקדי ממנו אלא ממנו. כג) פירוש אל תקרי ממנו לפי שלא ממנו אפשר שמתוכה לגזוזין וחינו מחליף כלל זה כזה וכן מלינו בקיפרי ולא נם ליחה אין כתיב כאן אלא ולא נם ליחה: **התאוו** תאוה. פרש"י התמוו יותר משמע שלא פקח להם השליו כד) רש"י והכ"ל יוסף קרא פירש שפקח להם השליו לאמון והשפקפוף אשר בקרבו השליו התמוו תמוה לפי שלא היה להם שליו וילד להם שליו שני: **ואמר** ריש לקיש מאי דכתיב זאת תהיה תורת המצורע תורת מוציא שם רע. אמר גרסינן ולא גרסי' ואמר להם היש לקיש לא תאמר כלל לעיל:

לישנא תליתאי. פרש"י לשון שליפי של רכיל מגלה סוד ואני מצאתי כתוב ליגנא תליתאי שהקיפה הקב"ה לחת של עפר ולחת של נשר והוא שליפי כתוכה:

ו) **כל** טיפתא דמיתאמרא באפי כה) תלתא לית בה משום לישנא בישא. פירוש כגון כה"ג דגולת בי פלוני לחיכה למיסמע דלא אמרה משום ליגנא ביתא של אבל אם הוא אמר דבר קטנטון על חביבו אפילו היה אומרה בפניו לית בית משום ליגנא ביתא:

ז) **אבנט** מכפר עה הדהור הלב. לחיכה לחיתא ולחנט הוא כמו מגור של שם מרוכה מאד ולחתא נמי במדרש שהיה הכהן מקיפו בציפוי כו) ג' פעמים כנגד לב של מלם: ובמזקקו

ואין יתרון לבעל הלשון לעתיד לבא מתקבצות כל החיות ובאות אצל [ז] נחש ואומרות ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך לומר להם וכי מה יתרון לבעל הלשון ואמר ריש לקיש כל המספר לשון הרע מגדיל עונות עד לשמים שנאמר [10]שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המספר לשון הרע ראוי לסולקו לבאבן כתיב הכא אותו אצמית וכתיב התם [11]צמתו בבור חיי וידו אבן בי ואמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המספר לשון הרע אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם שנאמר [6]מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל אל תיקרי אותו אלא אוכל ואיכא דמתני לה [ג]על גסי הרוח [ט] אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המספר לשון הרע אומר הקב"ה [לשר של] גיהנם אני עליו מלמעלה ואתה [י] עליו מלמטה נדונו שנאמר [12]חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים אין [ח]ין אלא לשון שנאמר [13]חץ שחוט לשונם מרמה דבר ואין גבור אלא הקב"ה שנאמר [14]ה' כגבור יצא גחלי רתמים היינו גיהנם אמר רבי חמא בר' חנינא מה תקנתו של מספרי לשון הרע אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה שנא' [15]מרפא לשון עץ חיים ואין לשון אלא לשון הרע שנאמר חץ שחוט לשונם ואין עץ [יא] אלא תורה שנאמר [16]עץ חיים היא למחזיקים בה ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו שנאמר [15]וסלף בה שבר [יב] רוח רבי אחא ברבי חנינא אומר סיפר אין לו תקנה [ג]שכבר כרתו דוד ברוח הקדש שנאמר [17]יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות אלא מה תקנתו שלא יבא לידי לשון הרע אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה ואם ע"ה הוא ישפיל דעתו שנאמר וסלף בה שבר [יג] רוח תנא דבי רבי ישמעאל [ד]כל המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד שלש עבירות עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים כתיב הכא לשון מדברת גדולות וכתיב בעבודת כוכבים [18]אנא חטא העם הזה חטאה גדולה בגילוי עריות כתיב [19]ואיך אעשה הרעה הגדולה הואת בשפיכות דמים כתיב [20]גדול עוני מנשוא גדולות אימא תרתי הי מינייהו מפקא במערבא אמרי לשון תליתאי [ה]קטיל תליתאי הורג. [טו] למספרו ולמקבלו (ט) ולאומרו א"ר חמא ברבי חנינא מאי דכתיב [21]מות וחיים ביד לשון וכי יש יד ללשון לומר לך מה יד ממיתה אף לשון ממיתה אי מה יד אינה ממיתה אלא בסמוך לה אף לשון אינה ממיתה אלא בסמוך לה ת"ל חץ שחוט לשונם אי מה חץ עד ארבעים וחמשים אמה אף לשון עד ארבעים וחמשים אמה תלמוד לומר שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ וכי מאחר דכתיב שתו בשמים פיהם חץ שחוט לשונם למה לי הא קמשמע לן דקטיל כחץ וכי מאחר דכתיב חץ שחוט לשונם מות וחיים ביד לשון למה לי לכדרבא דאמר רבא דבעי חיים בלישניה דבעי מיתה בלישניה היכי דמי לישנא בישא [טז] (רבא אמר) כגון דאמר איכא נורא בי פלניא אמר ליה אביי מאי קא עביד גלויי מילתא בעלמא הוא אלא דמפיק [יז] בלישנא בישא דאמר היכא משתכח נורא אלא בי פלניא [דאיכא בשרא וכוורי] אמר [יח] רבה כל מילתא דמיתאמרא באפי מרה ליה בה משום לישנא בישא [יט] אמר ליה [כל שכן חוצפא ולישנא בישא אמר ליה אנא כרבי יוסי סבירא לי [ז]דאמר רבי יוסי מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי אמר רבה

[1]ו) אל תצאו ויצאו אל תותירו ויותירו שנים בשליו [ב] ראשון ובשליו שני בשליו ראשון [ג] [2]בשבתכם על סיר הבשר בשליו שני [3]והאספסוף אשר בקרבו בעגל כדאיתיה במדבר פארן כדאיתיה אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא מאי דכתיב [4]מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה [ז] אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי בן זימרא [ח]כל המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר שנאמר [5]אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו ואמר ר' [ט] יוסי בן זימרא כל המספר לשון הרע נגעים באים עליו שנאמר [6]מלשני בסתר רעהו אותו אצמית וכתיב התם [7]לצמיתות ומתרגמינן לחלוטין [ו]ותנן [ב]אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה [ו] אמר ריש לקיש מאי דכתיב [8]זאת תהיה תורת המצורע זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע [ז]ואמר ריש לקיש מאי דכתיב [9]אם ישוך הנחש בלא לחש

[ג]על גסי הרוח. בשבת לנקוט: **נשליו ראשון.** כשהתמיל הזן לילד היס שלין יולד עמו כלכתיב (שמות עז) ויהי בערב ותעל השלוי וגו' ובנקר היתה שכבת הטל וגו' ולמחר זמן מרובה התמוו יותר: **נמדבר פארן.** מעשה מרגלים: ט) **על עסק.** פירוש: **מה יתן לך ומה יוסיף לך.** עוד הקדוש ברוך הוא שמירה שלא מספרי לשון הרע: המומרים ללמונו נגביר כמי שאומר מי אדון לנו לכופרים בעיקר: **נמצורע מוחלט.** שלמת אצמית דמתרגם לשון תלוטה היינו לערעת: **גוזו נא חוכל.** כהאי קרא לעיל כתיב מלשני בסתר רעהו: **על גסי הרוח.** להא דרב חסדא דבאבי קרא [ב] לחומו נא חוכל כתיב נמי גבה עינים: **נדונו** גרסי': **ופלף בה.** מי שמפלף בה ומפך לפלוקה שלא תהא בו עוד יבשור רומו: **כרבו.** לשון כרת: **כי מיניייהו מפקא.** הא בכולהו כתיב גדולות הלכך כולהו אמו: **ליגנא תליתאי.** זה לשון הרכיל שהיא שליפת בין השנים כדגלות לגלות לו סוד: כפ) **נאומרו.** לרכיל עלמו שממוך מריבה שנופלת בין השנים הורגין זה את זה והורגין גוללי הדם את הרכיל כג) שהכרג בא על ידו: **דבעי מייפ בלישניה.** יעקוק בדברי שטות ונבלה: **דבעי חיי בלישניה.** יעסוק בתורה: נורא כי פלניא. דמשמע עשיר הוא וכל שעה מלוי מם בניתו לבשל תבשילין: **גלויי מילתא בעלמא הוא.** הואיל ואינו אומרה בלשון הרע אלא בדבר שכולן יודעין: **דמיפמרך נאפי מרה.** שהמרגל אומרה בפני המומר עליו: **ומזרקי לאחורי.** לרגות מי יעמוד לחורי שלחן בפני הבעליס אני אומרה אלמא לאו ליגנא בישא מחשיכא. ל"ל שאם באו הבעליס ואמרו לו אל תאמין לה אלא לי: כפ) **נאומרו.** שהמרגל אומרה בפני המומר עליו: **ומזרקי לאחורי.** לרגות מי יעמוד לחורי שלחן בפני הבעליס אני אומרה אלמא לאו ליגנא בישא מחשיכא. ל"ל שאם באו הבעליס ואמרו לו אל תאמין לה אלא לי: כפ) [מגילה ח:: סנהדרין קו:, ב) [תענית ח.], ג) סוטה ה:, ד) שבת קיח:, ה) [ל"ל לאחר ד"ה מהן], ו) שייך לדף טו ע"א, ז) [ג"ז שייך שם].

תורה אור השלם

1. וְרְאוּ כִּי יְיָ נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יוֹמַיִם שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: שמות טז כט
2. וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ בְּיַד יְיָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל סִיר הַבָּשָׂר בֶּאֱכָלֵנוּ לֶחֶם לִשְׂבָע כִּי הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת כָּל הַקָּהָל הַזֶּה בָּרָעָב: שמות טז ג
3. וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר: במדבר יא ד
4. נָה יִתֵּן לָךְ וּמָה יֹסִיף לָךְ לְשׁוֹן רְמִיָּה: תהלים קכ ג
5. אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ: תהלים יב ה
6. מְלַשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אותו אֹתָהּ אַצְמִית גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא אוּכָל: תהלים קא ה
7. וְאִם לֹא יִגְאַל עַד מָלְאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בְּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה לְצָמִיתֻת לִקְנָה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיּוֹבֵל: ויקרא כה ל
8. זֹאת תּוֹרַת הַמְּצֹרָע בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן: ויקרא יד ב
9. אִם יָשׁוֹךְ הַנָּחָשׁ בְּלוֹא לָחַשׁ וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן: קהלת י יא
10. שְׁתוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תְּהַלֵּךְ בָּאָרֶץ: תהלים עג ט
11. צָמְתוּ בַבּוֹר חַיַּי וַיִּדּוּ אֶבֶן בִּי: איכה ג נג
12. חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים: תהלים קכ ד
13. חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֶּר בְּפִיו שָׁלוֹם אֶת רֵעֵהוּ יְדַבֵּר וּבְקִרְבּוֹ יָשִׂים אָרְבּוֹ: ירמיה ט ז
14. יְיָ כְּגִבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף יִצְרִיחַ עַל אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר: ישעיה מב יג
15. מַרְפֵּא לָשׁוֹן עֵץ חַיִּים וְסֶלֶף בָּהּ שֶׁבֶר בְּרוּחַ: משלי טו ד
16. עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: משלי ג יח
17. יִכְרֹת יְיָ כָּל שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת: תהלים יב ד
18. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְיָ וַיֹּאמַר אָנָא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה וַתַּעֲשׂ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב: שמות לב לא
19. אֲנִינוּ גְדוֹל בְּבֵית הַזֶּה מְמֶנִּי וְלֹא חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם אוֹתָךְ בְּאֶשֶׁר אַתְּ אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים: בראשית לט ט
20. וַיֹּאמֶר קֵן אֶל יְיָ גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא: בראשית ד יג
21. מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן וְאֹהֲבֶיהָ יֹאכַל פִּרְיָהּ: משלי יח כא

רבינו גרשום

במדבר פארן כראיתיה. בשעת ביאת מרגלים: [מה יתן לך וגו' כלומר מה יכולתי לך להנאתך ולא עשיתי מפני מה את רמיה]: **[אחת] של עגם [ואחת] של בשר.** שיניים ושפתים: **אם ישוך הנחש בלא לחש.** היינו שנושך

הגהות הב"ח

(א) גמ' וכוכ (במספרו) מז"מ וכ"כ ג' כ"י לאומרו: (ב) שם ולמקבלו ולאומרין עליו ס"ת ממח:

שינויי נוסחאות

א) ג' הע"י אל יצא איש ממקומו אבל א' מספר נקיימו שהני קרא דאל יצא איכא למ"ד מחכ"ת. ב) בשליו בשליו למשון (ש"מ). ג) למשון בשבתנו (ש"מ). וכ"מ בע"י (ג"ליון). ד) רמיה ואמר רבי יוחנן (וכ"ה בעין יעקב) [ס"י אמר כ"י כל וכו' וכן למעט ולכ"י כל המספר] (ש"מ). ה) ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי (ש"מ וכ"ה בעין יעקב). ו) ופריימה סימן תור"ת נח"ש גדו"ל. והיינו דרשב"ל דאמר רים לקיש (ש"מ). ז) אלל הנחש ולחנטת (ש"מ). ח) בס"ת ובע"י ערנוחיו. ט) הרוח ואמר (ש"מ). י) ולמה מלמעה (תיכת עליו ממקן) (ש"מ). יא) אין חצי אלא לשון הרע שנאמר (ש"מ). יב) עץ חיים אלא לשון (ש"מ). יג) ל"ל ברוח, יד) ל"ל ברוח, טו) כוכ לאמרו ולמקבלו ולאומרין עליו [ס"ת למספרו ולמקבלו ולאומרו עליו] (ש"מ). טז) ל"ל רבה אמר, יז) דמפיק ליה בלישנא (ש"מ). יח) רב פפא ל"ק הא בע"י, יט) ל"ל ג"ל אביי ה"ק בע"י וכן בכל אלפס פ' כמה מלליקין שבת ל"ו (ש"מ). כ) קרא דכתיב אותו לא (ש"מ). כא) ס"ת למקבלו [וכ"ה ל"ק למספרו] וכ"ה ל"ק היא בעונות, כב) הכהל שהחריגה ס"ת: שהתגר] בפ (ש"מ). כג) ממנו ר"מ אל תיקרי [תיכת פיהם ממקן] (ש"מ). כד) תיכת רש"י ממקן ממקן] (ש"מ). כה) כלפי מרה [תיכת שלמה ממקן] (ש"מ). כו) מקיפו בציפוי ל"ב פעמים כנגד ל"ב של מלם (ש"מ).

שיטה מקובצת

בענא. גליון. תימה למה קורא ענן הענל נסיון הלא כפרו בעיקר, ושמעתי מפי הר"ר יצחק מורדכי"ה דעשרה נסיונות היינו עשרה בעמים שהכעיסו את הקב"ה והנם זועפים (בראשית מ ו) מהרמכינן נסיסין. הרא"ש ד"ל: **תום' ד"ה אל תקרי כו' ואיני מחליף כלל זה בזה.** נ"ב וכן כתב רש"י ז"ל בסוטה (לה. ד"ה אל תיקרי). עוד נ"ב נסחת הערוך.... כי חזק הוא ממנו כביכול אפי' בעל הבית וכו', פי' ממנו משפע מדידן ממנו דגש ששפע כלפי מעלה וכו' כך כתב הערוך, ואע"ג דבכמה מקומות מצינו ממנו דמשמע מדידן מ"מ אי כוונתם היתה לטובה היה להם ליזהר בכך ולומר ממנו דמשמע בע"כ מדידן ומדשבק לשון זה הפשוט ונקטי לשון ממנו דמשמע נמי כלפי מעלה אלמא דכלפי מעלה נתכוונו, וכיוצא בזה כתבו התוס' בפ' החזה (ב"מ נב.) ד"ה ולא קתני עד דרבינ: **באל"ף ולא נם ליחה.** וכן גבי אליעזר עבד אברהם אנשים אשר אתו אין כתיב כו':

א)רבה בר רב הונא אכל מילתא דמיתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא מ"ט ב)חברך חברא אית ליה וחברא דחברך חברא אית ליה כי אתא רב דימי אמר מאי דכתיב 1מברך רעהו בקול גדול בבוקר השכם קללה תחשב לו כגון דמיקלע לאושפיזא וטרחו קמיה שפיר למחר נפיק יתיב בשוקא ואמר רחמנא ניברכיה לפלניא דהכי טרח קמאי ושמעין א] אינשי ואזלין ואנסין ליה ג)תני רב דימי אחוה דרב ספרא בלעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו שמתוך טובתו בא לידי רעתו איכא דאמרי רב דימי אחוה דרב ספרא חלש על רב ספרא לשיולי ביה אמר ב] להו תיתי לי דקיימי כל דאמר ג] רבנן א"ל הא מי ד] מקיימת לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו שמתוך טובתו בא לידי ה] גנותו אמר להו לא שמיעא לי ואי הוה שמיעא לי קיימתה ד)א"ר שמואל בר נחמני א"ר ו] יוחנן על שבעה דברים נגעים באין געל לשון הרע ועל שפיכות דמים ועל שבועת שוא ועל גילוי עריות ועל גסות הרוח ועל הגזל ועל צרות העין על לשון הרע דכתיב 2מלשני בסתר רעהו אותו אצמית על שפיכות דמים דכתיב 3ואל יכרת מבית יואב זב ומצורע וגו' ועל שבועת שוא דכתיב 4ויאמר נעמן הואל קח ככרים ז] וכתי' 5וצרעת נעמן תדבק בך וגו' ועל גילוי עריות דכתיב 6וינגע ה' את פרעה נגעים וגו' ועל גסות הרוח דכתיב ח] 7ובחזקתו גבה לבו עד להשחית וימעול בה' אלהיו8והצרעת זרחה במצחו ועל הגזל דכתיב 9וצוה הכהן ופנו את הבית תנא הוא ט] כונס ממון שאינו שלו יבא הכהן ויפזר ממונו ועל צרות העין דכתיב 10ובא אשר לו הבית [וגו'] ותנא דבי ר' ישמעאל ה)מי שמיוחד ביתו לו איני ו)והא אמר ר' ענני בר ששון למה נסמכה פרשת בגדי כהונה לפרשת קרבנות לומר לך מה קרבנות מכפרין אף בגדי כהונה מכפרין כתונת מכפרת על שפיכות דמים דכתיב 11ויטבלו את הכתנת בדם מכנסים מכפרים על גילוי עריות דכתיב 12ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה מצנפת מכפרת על גסי הרוח כדרבי חנינא דא"ר חנינא י] יבא דבר שבגובה ויכפר על מעשה גובה אבנט מכפרת על הרהור הלב אהיכא דאיתיה יא] (דכתיב 13והיה על לב אהרן) חושן מכפר על הדינין דכתיב 14ועשית חושן משפט אפוד מכפר על עבודה זרה דכתיב 15אין אפוד ותרפים מעיל מכפר על לשון הרע אמר הקב"ה יבא דבר שבקול ויכפר על מעשה הקול ציץ מכפר על יב] מעשה עזי פנים כתיב הכא 16והיה על מצח אהרן וכתיב התם 17ומצח אשה זונה היה לך לא קשיא הא דאהנו מעשיו הא דלא אהנו מעשיו אי אהנו מעשיו אתו נגעים עליה אי לא אהנו מעשיו מעיל מכפר והא"ר סימון אמר רבי יהושע בן לוי שני דברים לא מצינו להם בקרבנות כפרה יג] בדבר אחר מצינו להם כפרה שפיכות דמים ולשון הרע שפיכות דמים בעגלה ערופה ולשון הרע בקטרת יד] ז)דתניא ר' חנינא למדנו לקטרת שמכפרת דכתיב 18ויתן את הקטרת ויכפר על העם ותנא דבי רבי ישמעאל על מה קטרת מכפרת על לשון הרע אמר הקב"ה יבא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי קשיא שפיכות דמים אשפיכות דמים קשיא לשון הרע אלשון הרע שפיכות דמים אשפיכות דמים לא קשיא הא דידיע מאן קטליה הא דלא ידיע מאן קטליה דידיע מאן קטליה בר קטלא הוא במזיד ולא אתרו ביה הא לשון הרע אלשון הרע ל"ק הא בצינעא הא

רש"י

דמיתאמרא באפי תלתא. שהבעלים אמרוה בפני ג' המגלה אותה אינו לשון הרע שזה גילה תחלה דעתו שאם מגלה טו] אותו אינו חושש דמידע ידע דסופה להגלות דחברך חברא אית ליה וזה מגלה לחבירו וזה לחבירו עד שיודע: **מברך רעהו בקול גדול וגו' קללה תחשב לו.** אותה ברכה קללה היא לו לחבירו: **ושמעין אינשי.** אלמים שהוא עשיר ואזלי ואנסי ליה לממוניה. ל"א אנסי ליה שמתארכסין אצלו אורחין עד שמכלין ממונו: **בא לידי רעתו.** שכשהוא מספר בטובתו ה) יותר מדאי הוא עצמו אומר חוץ ממדה רעה זו שבו או אחרים שומעין שזה משבחו ואומרים הלא מדת כך וכך בידו: **צרות העין.** שצרה עינו באחרים ואינו מהנה שכיניו מכליו ע"י שאלה: **אותו אצמית.** ואוקימנא לעיל ח) דהיינו נגעים: **אל יכרת מבית יואב.** מפני שהרג את אבנר: **הואל.** השבע שאלחך אלישע וקח ככרים: **ובחזקתו גבה לבו וגו'.** בעוזיהו משתעי: **שייחד ביתו.** כלי תשמישו שלא השאילם לאחרים: **למה נסמכה כו'.** ה) בפרשת ואתה תצוה ט) נסמכה ענין המילואים לבגדי כהונה: **ויטבלו את הכתנת בדם.** טז] רמז היה להם שטבילת כפרת דמים עולה ע"י כתנת: **אין אפוד ותרפים.** בזמן שאין אפוד הוי עון תרפים: **שבקול.** פעמוני המעיל נשמעין יז] על מעשה קול לשון הרע ואת אמרת נגעים אתו עליה: **אהנו מעשיו.** שנתקוטטו על ידו. ואי קשיא אמאי לא מותיב ליה משפיכות דמים וגילוי עריות דקאמר לעיל נגעים באין עליהם והכא תניא דבגדי כהונה מכפרין תריץ דהא דתני בגדי כהונה מכפרין לאו עליה דידיה אלא על האחרים שעל ידו נענשין דבשפיכות דמים כתיב (במדבר לה) כי הדם הוא יחניף וגו' ובגילוי עריות כתיב (ויקרא יח) ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה אבל לשון הרע לא אשכחן דמיענשי ביה אחריני: **שבחשאי.** קטורת נעשית בהיכל בחשאי כדתניא בפרק הוציאו לו במסכת יומא (דף מד.) פורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה. לשון הרע בחשאי הוא: **קשיא שפיכות דמים וכו'.** דקאמרינן לעיל בגדי כהונה מכפרין על אחרים וקא חזינן דעגלה ערופה מכפרת על אחרים דעל ההורג אינה מכפרת דקיימא לן בסוטה (דף מז:) שאם יח] נתערפה העגלה ואח"כ נמצא ההורג מנין שהוא נהרג תלמוד לומר י) ולארץ לא יכופר וגו': **קשיא לשון הרע.** דלעיל דקתני דבגדי כהונה מכפרין: **לא ידיע מאן קטליה.** עגלה מכפרת: **בר קטלא הוא.** וכל כמה דלא מיקטל לא מיכפרי אחריני דכתיב (במדבר לה) ולארץ לא יכופר וגו': **בצינעא.** למעשה חשאי יט] קטרת מכפרת: בפרהסיא

תוספות

ובחזקתו גבה לבו וגו'. גבי עוזיה כתוב. בדברי הימים כ] כתיב (ד"ה א ה) ויוחנן הוליד [את] עזריה (הכהן) [הוא] אשר כיהן (בתוך) בבית אשר בנה (המלך) שלמה [בירושלים] וצ"ע למה כתיב עליו אשר כיהן יותר מן האחרים שהוא מונה שם כל כהנים גדולים אשר שמשו בבית ראשון והרי מונה לפניו כמה כהנים ולמה כתיב אשר כיהן גבי (עוזיה) [עזרי'] יותר מן האחרים וי"ל לפי שהוא הכניס עצמו להתווכח על הכהונה כשבא עוזיה יותר מן האחרים: **הא** דאהנו מעשיו. פירש רש"י שנתקוטטו על ידו ואי קשיא אמאי לא מותיב ליה משפיכות דמים וגילוי עריות דקאמר לעיל נגעים באין עליהם והכא כא] תניא דבגדי כהונה מכפרים תריץ דהא דתני כב] בגדי כהונה מכפרי' לאו עליה דידיה אלא על אחרים דע"י שפיכות דמים נענשים העולם דכתיב (במדבר לה) כי הדם הוא יחניף ובגילוי עריות כתיב ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה אבל לשון הרע לא אשכחן דליענשי ביה אחריני לשון רש"י ולא נהירא שהרי במסכת שבועות (דף לט.) אומר דעל כל העבירות אחרים נענשים עליהם אם יש בידם למחות ואי אין בידם למחות אפי' ג"ע וש"ד נמי לא ואור"י דמשפיכות דמים לא קשיא מידי לפי שיש עליה מיתת ב"ד ובגדי כהונ' מכפרין על המיתה אבל נגעים מיהא באין עליו ועוד יש מפרש דהאי דמשני הש"ס הא דאהנו מעשיו הא דלא אהנו מעשיו קאי נמי אשפיכות דמים וגילוי עריות וה"פ אהנו מעשיו היינו כשהרג ממש ועליו אין בגדי כהונה מכפרים אלא נגעים באין עליו לא אהנו מעשיו כגון שלא הרג ממש אלא שהלבין פני חבירו ברבים דקיימא לן (ב"מ דף נח:) כל המלבין פני חבירו ברבים כאילו שופך דמים ועל זה בגדי כהונה מכפרים וכן גילוי עריות ממש אהנו מעשיו ולא אהנו מעשיו זהו כי הא דאמרי' (שבת דף נה:) מתוך שהיו קיניהן מעלה עליהם כאילו שכבום: יא) **חס** ליה דליכסוף זרעיה דרב על ידאי. וזהו ענוה שלא לשמה שהניחו לביישו משום כבוד אביו: ועגוה

תורה אור השלם

1. מְבָרֵךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל בַּבֹּקֶר הַשְׁכֵּים קְלָלָה תֵּחָשֶׁב לוֹ: משלי כז יד
2. מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא אוּכָל: תהלים קא ה
3. יָחֻלוּ עַל רֹאשׁ יוֹאָב וְאֶל כָּל בֵּית אָבִיו וְאַל יִכָּרֵת מִבֵּית יוֹאָב זָב וּמְצֹרָע וּמַחֲזִיק בַּפֶּלֶךְ וְנֹפֵל בַּחֶרֶב וַחֲסַר לָחֶם: שמואל ב ג כט
4. וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֵל קַח כִּכָּרָיִם וַיִּפְרָץ בּוֹ וַיָּצַר כִּכְּרַיִם כֶּסֶף בִּשְׁנֵי חֲרִטִים וּשְׁתֵּי חֲלִפוֹת בְּגָדִים וַיִּתֵּן אֶל שְׁנֵי נְעָרָיו וַיִּשְׂאוּ לְפָנָיו: מלכים ב ה כג
5. וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ וּבְזַרְעֲךָ לְעוֹלָם וַיֵּצֵא מִלְּפָנָיו מְצֹרָע כַּשָּׁלֶג: מלכים ב ה כז
6. וַיְנַגַּע יְיָ אֶת פַּרְעֹה נְגָעִים גְּדֹלִים וְאֶת בֵּיתוֹ עַל דְּבַר שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם: בראשית יב יז
7. וּכְחֶזְקָתוֹ גָּבַהּ לִבּוֹ עַד לְהַשְׁחִית וַיִּמְעַל בַּייָ אֱלֹהָיו וַיָּבֹא אֶל הֵיכַל יְיָ לְהַקְטִיר עַל מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת: דברי הימים ב כו טז
8. וַיִּזְעַף עֻזִּיָּהוּ וּבְיָדוֹ מִקְטֶרֶת לְהַקְטִיר וּבְזַעְפּוֹ עִם הַכֹּהֲנִים וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְמִצְחוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים בְּבֵית יְיָ מֵעַל לְמִזְבַּח הַקְּטֹרֶת: דברי הימים ב כו יט
9. וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת בְּטֶרֶם יָבֹא הַכֹּהֵן לִרְאוֹת אֶת הַנֶּגַע וְלֹא יִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בַּבָּיִת וְאַחַר כֵּן יָבֹא הַכֹּהֵן לִרְאוֹת אֶת הַבָּיִת: ויקרא יד לו
10. וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת וְהִגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבָּיִת: ויקרא יד לה
11. וַיִּקְחוּ אֶת כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכֻּתֹּנֶת בַּדָּם: בראשית לז לא
12. וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה מִמָּתְנַיִם וְעַד יְרֵכַיִם יִהְיוּ: שמות כח מב
13. וְנָתַתָּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל לֵב אַהֲרֹן בְּבֹאוֹ לִפְנֵי יְיָ וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת מִשְׁפַּט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל לִבּוֹ לִפְנֵי יְיָ תָּמִיד: שמות כח ל
14. וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד תַּעֲשֶׂנּוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: שמות כח טו
15. כִּי יָמִים רַבִּים יֵשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין מֶלֶךְ וְאֵין שָׂר וְאֵין זֶבַח וְאֵין מַצֵּבָה וְאֵין אֵפוֹד וּתְרָפִים: הושע ג ד
16. וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל מַתְּנֹת קָדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְיָ: שמות כח לח
17. וַיִּמָּנְעוּ רְבִבִים וּמַלְקוֹשׁ לוֹא הָיָה וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ מֵאַנְתְּ הִכָּלֵם: ירמיה ג ג
18. וַיִּקַּח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיָּרָץ אֶל תּוֹךְ הַקָּהָל וְהִנֵּה הֵחֵל הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל הָעָם: במדבר יז יב

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פ"ז מהלכות דעות הלכה ה ועיין בלחם שבת פ"ב דף יד:]:
כז ב מיי' שם הלכה ז:
כח ג מיי' פט"ו מהל' טומאת צרעת הל' י ועיין בלחם שם]:

מסורת הש"ס

א) [ב"ב לט.], ב) [כתובות קט: קי. ב"ב כח: כט. לח: לט.], ג) ב"ב קסד:, ד) שבועות ח. ע"ש סוטה טו. כריתות כו., ה) [יומא יא:], ו) [זבחים פח:], ז) זבחים פח: יומא מד., ח) [דף טו:], ט) [שמות כח-כט], י) [במדבר לה], יא) שייך לע"ב אחר ד"ה ענוה,

גליון הש"ס

רש"י ד"ה בא וכו' יותר מדאי. וכ"ה ברי"ף פ"ב דשבת לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו יותר מדאי וברמב"ם פ"ז מהלכות דיעות אל יספר בפני שונאיו. וכ"כ בסמ"ג: ד"ה למה נסמכה כו' בפ' ואתה תצוה. עיין פירוש רש"י זבחים דף פח ע"ב ד"ה למה נסמכה:

מוסף רש"י

דמיתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא. אם יחזרו ויאמרו לזה כך אמר פלוני עליך (רשב"ם ב"ב לט.). **בא לידי רעתו.** לידי גנותו, מתוך שמרבין בשבחו מזכירין שם גנות שבו (שם קסד:). **מי שמיוחד ביתו לו.** שכלי תשמישו מיוחדין לו ואינו משאילן לשכניו, כלומר שהנגעים באים על צרות העין (יומא יא:). **למה נסמכה פרשת בגדי כהונה.** בצו את אהרן זאת תורת העולה זאת תורת החטאת והאשם וזבח השלמים, והדר קח את אהרן ואת הבגדים (זבחים פח:). **ויכפר על העם.** במחלוקת קרח שהוא לשון הרע דכתיב ביה אתם המיתם וגו' (זבחים פח:). **על לשון הרע.** כי הסיא דקרח לשון הרע הוה, דכתיב אתם המיתם את עם ה', וסתם לשון הרע בחשאי הוא (יומא מד.). **יבא דבר שבחשאי.** שהיה הכהן לבדו שם, כדתנן פורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה, וכל אדם לא יהיה וגו' (זבחים פח:).

רבינו גרשום

כל מילתא דמיתאמרא באפי תלתא. שהאחד הראשון אומרה בפני שלשה אם חוזר וסיפרה אחד מהם אין בו משום לשון הרע שלדעת כן אומרו בפני ג' שאינו חושש אם יתפרסם הדבר דחברך חברא [אית ליה וכו']: **ושמעי אנשי.** שלסטונין: ואנסין ליה. שאומרים ודאי עשיר הוא הואיל והוא מוציא כ"כ: שמתוך טובתו בא לידי רעתו. שמדקדקין אחריו ואומרים לו אותו שאתה משבח [כ"כ] והלא מהו שעשה כך וכך: **איכא דאמרי.** לאו מימרא איתמר אלא כי ההיא גוונא: [הואל. השבע]: מי שמיוחד ביתו לו. [שיש לו כל טוב בביתו ואינו מהנה אחרים] [שרוצה ליהנות יחידי מכל מה שיש לו בביתו ואינו רוצה שיהנו אחרים עמו]: [ויטבלו את הכתנת בדם. סימן יבא כתנת שמכפרת על מעשה דם: יבא דבר שבגובה. מצנפת שהיא בראש]: **אהיכא דאיתיה.** שכנגד לבו היה חוגרו דכתיב ולא יחגרו ביזע במקום שמזיעין כגון תחת שחיו אלא כנגד לבו שאין מזיעין שם: **אין אפוד** [ותרפים. כלומר אין אפוד] שיכפר על עון תרפים: דבר שבקול. דכתיב ונשמע קולו בבואו אלמא אית ליה כפרה לאומר לשה"ר ע"י מעיל ולא לקי בצרעת: **לא אהני מעשיו.** ממש ג) אלא דעבד שום מילתא כגון שהלבין פני חבירו דאמרינן [מעלין עליו] כאילו הרגו או דבר ערוה כדאמרינן בבני עלי העלה הכתוב עליהן כאילו [שכבום] על כיוצא בהן מעיל מכפר: **יבא דבר שבחשאי.** קטורת שהיו עושין לפנים בהיכל שאין אדם רשאי ליכנס לשם לראותו [ויכפר על] מעשה חשאי לשה"ר שאומרים אותו [בחשאי] ובחדרי חדרים: **קשיא שפיכות דמים.** דהתם אמרת כתונת מכפר והכא אמרת עגלה ערופה מכפרת: [דידיע מאן קטליה. כתונת מכפר: במזיד ולא אתרו ביה. דלא הוה בר קטלא כתונת מכפר: **הא בצנעא הא בפרהסיא.** לשה"ר הנאמר בצנעא קטרת מכפרת דומיא דחשאין]:

שינויי נוסחאות

א] ושמעין אינשי ס"א אנסי (ש"מ). ב] אמר ליה תיתי לי דקיימי כל מה דאמר (ש"מ). ג] בס"א ובע"י דאמור. ד] מי קיימת לעולם (ש"מ). ה] לידי רעתו אמר ליה לא הוה שמיע לי (ש"מ). ו] ל"ג יונתן, ז] בשאלתות פ' מצורע מסיים ואין הואל אלא שבועה שנאמר ושמעה קול אלה, ח] בפסוק: וכחזקתו, ט] הוא כינס ממון (ש"מ). י] חנינא אמר הקב"ה יבא (ש"מ). יא] טעות הדפוס וכ"א בח"א בזבחים ע"ש ועיין בפירש"י בזבחים ד"ה אהיכא דאיתא שהיו חוגרין כנגד אצילי ידיהן דהיינו כנגד הלב כו' ועי' תוס' לעיל דף טו: ד"ה אבנט (וכן בש"מ מחקו), יב] ליג מכפר על עזי פנים [תיבת מעשה נמחק] (ש"מ). יג] ומצינו להם כפרה בדבר אחר שפיכות (ש"מ). יד] דתני ר' חנינא (ש"מ). טו] מגלה אינו חושש [תיבת אותו נמחק] (ש"מ). טז] נ"א רמז היה להם שבכפרת שפיכת דמים עולה ע"י כתנת טבילה היינו כפרה כצ"ל וכן הוא ברש"י מסכת זבחים, יז] נשמעין הס"ד, ומס"ד על מעשה (ש"מ). יח] שאם נערפה (ש"מ). יט] קטרת המכפרת (ש"מ). כ] הימים הכתיב (ש"מ). כא] תניא דבגדי (ש"מ). כב] דתני בגדי (ש"מ).

א) המוקף בחצאי עיגול הוא מכ"י ירושלים, והמוקף בחצאי ריבוע הוא מכ"י רומי. ב) ופי' רבינו דקאי התירוץ גם אש"ד וכן כתבו התוספות כאן בשם ועוד יש מפרשים.